

A pécsi egyetem nagy professzorai

A gróf *Klebelsberg Kuno* Alapítvány szervezésében három éve, 1999 tavaszán indult előadásorozat most érkezett el a hatodik előadáshoz.

Az előadások szervezője az alapítvány elnöke, gróf *Klebelsberg Éva*.

1999 tavaszán a Dominikánus Házban tartott induló előadás *Berde Károly* kiadatlan írásából vett részletek felolvasásából állt. Az életrajzi előadást *Schneider Imre* professzor tartotta, a műből vett részleteket *Jancsó Adrienne* művésznő tolmácsolta.

Az őszi három professzorunk életműve került bemutatásra: *Szentágothai János* akadémikusról *Flerkó Béla* professzor, a még Pozsonyba 1914. január 19-én, a Ferenc József által elsőként kinevezett *Bakay Lajos* sebészprofesszorról az unoka, *Balás-Piri László*, *Környey István* professzorról pedig *Kárpáti Miklós* tartott előadást.

2000 tavaszán az alapítvány névadójáról, születésének 125. évfordulóján *Tóth József* rektor, *Kerpel-Fronius* gyermekgyógyász professzorról *Sulyok Endre*, *Hodinka Antal* professzorról *Udvari István* beszélt.

2000 őszi került egyetemünkre, pontosabban karunk dékáni tanácstermébe a rendezvény. Miután a báró *Podmaniczky Pál* professzorról előadást vállalt szakértő nem érkezett meg, e sorok írója volt kénytelen előadni evangélikus hittudományi karunk nagy hírű tanáráról, míg *Ángyán János* professzorról *Pár Alajos* professzor tartott előadást.

A 2001. év tavaszi előadása *Habsburg Ottó* elfoglaltsága miatt júniusra tolódott. Előadásának címe: Európa – Magyarország – *Klebelsberg Kuno* volt. *Molnár Kálmán* jogászprofesszorról késői tanszéki utóda, *Ádám Antal* alkotmánybíró, míg *Prinz Gyula* földrajztudós professzorunkról *Tóth József* rektor beszélt.

A jelenlegi előadás, a hatodik 2001 őszi kerül át ez év tavaszára.

Benke József

PROGRAM

Köszöntőt mondott *dr. Fischer Emil* dékán és *Klebelsberg Éva*, az alapítvány elnöke.

Az elhangzott előadások:

Dr. Szabó Zoltán emeritus professor: *Kudász József*, a professor; *Dr. Losonczy Hajna* egyetemi tanár: *Losonczy István* professor, a szubjektív emlékezés tükrében; *Dr. Varga Csaba* egyetemi tanár: *Losonczy István* professor, a jogtudós.

Kudász József, a professor

Nagyon köszönöm, hogy a Pécsi Egyetem Orvostudományi Karának és a *Klebelsberg Kuno* Alapítvány kuratóriumának meghívása lehetőséget teremtett arra, hogy ezen az előadásorozaton részt vehessek. Tulajdonképpen a tanítvány tiszteletével szeretnék emlékezni mesteremre, egész életemet, orvosi pályafutásomat meghatározó főnökömre. A magyar szívsebészet pionírjára, a mindig újat akaró briliáns manualitású sebészre, a művészetet, zenét kedvelő és az utóbbit magas szinten művelő egyéniségre, a falusi hatgyermekes kántortanító gyermekéből lett igazi polgárra.

Kudász professor 1904. július 10-én Keresztespüspökiben született. A család három gyermeke felnőtt korában szívbetegségben halt meg. Egyik nővérét a fiatal sebész billentyűszűkülettel kétszer is operálta. Talán ez is motiválta, a szívbeteg testvérei, hogy ezt a pályát válassza. Mivel jól hegedült, zeneművészeti főiskolára is készült, mégis az érettségi után az orvosi pá-

lyát választotta és a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi fakultására iratkozott be. Két évvel ezt követően azonban el kellett hagynia az egyetemet, mert szülei nem tudták anyagilag fedezni tanítatását. Ekkor egy missziós társasággal 3 évre gyarmatokra szóló orvosi szolgálatra írt alá szerződést és ezt követően Olaszországba távozott, és ott folytatta egyetemi tanulmányait, majd 1931-ben Bolognában szerzett diplomát. Mivel mégsem kellett gyarmatokra elmennie, hazajött és hozzákezdett diplomája nosztrifikálásához. Hajdúszoboszlón kántori munkából tartotta fenn magát, majd Egerbe ment, ahol helyettes körzeti orvosként dolgozott. Életének egyik meghatározó időszaka volt, amikor a debreceni kórbonctani intézetbe került *Orsós Ferenc* mellé. Itt alapozta meg patológiai tudását, amely – különösen az akkori világban – nélkülözhetetlen volt egy sebész számára. A következő dátum, ami fordulatot jelentett életében, 1938 volt, amikor a debreceni klinikára került *Hüttl*

Kudász József

professzor mellé. Ott alapozta meg sebészi tudását, sebészi felkészülését, és ezt követően a Rókus Kórházban adjunktus *Schmidt Lajos* mellett, aki később a Dischka Győző utcai I. sz. sebészeti klinika igazgatója lett Pécsen. A háború alatt a szombathelyi katonai kórházban dolgozott mint főorvos. A fiatal *Szentágotthai János* mint famulus dolgozott a sebészetben Kudász főorvos mellett, 1948 decemberében csábította őt Pécsre. A háború után az István kórház gyermeksebészetének főorvosa lett, amikor megalakult Pécsen a II. sz. klinikai tömb a belklinikával és a sebészetel; 1951-ben kinevezték a II. sz. sebészeti klinika tanszékvezetőjévé. Ezt követően közel 5 évet töltött itt, azután a mai traumatológiai intézet helyén lévő akkori III. sz. sebészeti klinika és baleseti intézetbe került. Utolsó munkahelyén, a városmajori klinikán 15 évet dolgozott, majd 71 éves korában, 1975-ben ment nyugdíjba, és egy tragikus nyelvrák műtétet követően, nagyon súlyos szenvedések közepette, tüdőáttetelek miatt, 1981. április 12-én hunyt el.

Nagyon szoros kapcsolata volt a szívsebészettel, pionírja volt ennek a területnek, ő végezte először el egy Fallot-tetralógiát, egy ún. kék bébin az első Berloque-anasztomóziát Magyarországon, aztán az 50-es években Budapesten, az I. sz. gyerekklinika és az I. sz. sebészeti klinika műtőiben operált veleszületett szívbetegségeket, szívbetegségeket, majd Pécsen egy kardiológiai és egy szívsebészeti munkacsoportot alakított *Hámori József* professzorral közösen, amelynek jeles képviselői voltak *Eisert Árpád*, *Kiss Tibor*, *Ludván Sándor*, *Degrell*, *Szutréli* és a kardiológusok, belgyógyászok részéről *Czirnen* és *Nemes Tihamér*. Magam 1954-ben, fiatal sebészként csatlakozhattam ehhez a jeles csoporthoz. A felsoroltak közül ki kell emelnem *Eisert Árpádot*, aki Nyíregyházán volt sebész, ő végezte Magyarországon az első zárt szívűműtétet, illetve a billentyűszűkület megoldását, amikor egy coarctatio aortae miatt két klammer között fogta le ezt a nagy eret és úgy végezte el a műtétet. Egy másik jeles képviselő a csoportból *Kiss Tibor* professzor volt, aki az I. és II. sz. sebészeti klinikának lett később az igazgatója. Meg kell emlékezni az örök szerelő és bohém *Ludván Sándorról*, aki mohácsi főorvos lett; ő nagyon nagy utat futhatott volna be, csak sose tudta befejezni a munkáját, mert például ha egy motorbiciklihez jutott, azt szétszedte, és nagyon nehezen tudta összerakni. Akkor mi vala-

hogyan egy szívmotorhoz is hozzájutottunk, és azt is szétszedte, de mi már nem tudtuk összerakni. A II. sz. sebészeti klinikán nagyon aktív munka folyt, sok zárt szívűműtétet végzett Kudász professzor, és elkezdődtek az előkészületek a nyitott szívűműtétre is. Két irányba haladt akkor még a világ, már hűtésben, borzalmas körülmények között, jeges kádba tettük a gyerekeket és úgy tudtuk elvégezni a rövid ideig tartó nyitott szívűműtétet. 1954-ben végezték el Amerikában az első szívűmotoros műtétet, és 55-ben a próbálkozások már nálunk is elkezdődtek. Aztán Kudász professzor Budapestre került, és tulajdonképpen a valódi álma, a szívsebészet ott valósult meg, hisz a városmajori klinikán 15 évet töltött el, és én nagyon boldog vagyok, hogy tanúja és részese lehettem ennek a 15 évnek. Számos zárt szívűműtétet végeztünk; akkor még nagyon közel voltunk Európához a zárt szívűműtét területén, és el kellett kezdeni megvalósítani a szívűmotoros műtétet. Magunknak kellett még elkészíteni először a hazai gyártmányú szívűmotort, és mindannyian boldogok voltunk, hogy egy kutya túlélte az első nyitott szívűműtétet. Egy évre rá már az első két gyerek, a Piri és a Ferike 1960-ban túlélt az első Magyarországon sikeres motoros szívűműtéten és akkoriban nekünk nagy dolog volt, hogy túl is éltek. (Igaz, hogy pitvari defektusaik voltak, amik ma már a szívűsebészet visszerműtétjei.) De számunkra akkor ez nagyon komoly dolgot jelentett.

Szombaton – akkor még nem volt munkaszüneti nap – voltak a referátumok és a vizitek. Ott hallhattuk professzor úr terveiről, álmairól szóló beszámolóit, sajátos filozófiai elképzeléseit az életről és a művészetéről, amit sugárzott magából. Virtuóz operatőr volt. Rendkívül elegánsan öltözködött, néhányan talán emlékeznek is, az akkori pesti értelmiségi és művészvilágnak kedvenc társasági tagja volt, igazi polgár volt ő. Kudász professzort országszerte ismerték, a taxisofőrök, a betegek, a látogatók a városmajori klinikát Kudász-klinikának hívták. Aztán múlt az idő és Kudász professzor nyugállományba volt. Rövid időre utóda *Soltész* professzor lett, aki tragikus körülmények között elhunyt, s akit én követtem a klinikai vezetésben. Kudász professzor végrendeletét, szellemiségét és terveit igyekeztem szerény képességeim szerint végrehajtani, az álmait igyekeztem megvalósítani. Álma volt a klinika újjáépítése, egy új műtőblokk kialakítása. Ez sikerült. Az intézethez tartozó radiológiai diag-

Dr. Szabó Zoltán

nosztikát – ahol az első magyar komputer-tomográf és az első mágneses rezonáns készüléket alkalmaztuk – sikerült idehozunk. Az ő munkájának köszönhetően egy nagyon jól működő klinikán dolgoztunk. 1968-ban ő volt az, aki a szívűátültetést – mikor Barnard elvégezte – mindenképpen forszírozta. Huszonöt évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy az ő végrendeletét végrehajtsam, és 1992-ben elvégeztem az első szívűműtétet *Schwarz Sándoron*, akiről a sajtóban hallhattak. Tíz éve ennek, és azóta jól van.

Amit nem sikerült megvalósítani, hogy a szívűsebészet Kudász professzor eltávozását követően visszatérjen Pécsre. Ezt hosszú évek munkájával sem neki, közvetve, sem nekem közvetlenül nem sikerült elérnem. A 90-es években mégis elindult a szívűsebészet a II. sz. Sebészeti Klinikán. *Korompai* professzor kezdte, aztán amikor ő eltávozott, *Papp* professzor jött. Egy iskola teremtdött Kudász által: *Gömöri* professzor Debrecenben, *Kiss Tibor* Pécsen, *Besznyák* az Onkológiai Intézetben lett vezető. *Papp Lajos* professzor határtalan dinamizmusának köszönhetően pedig elkészült a XXI. század szellemének megfelelő szívűgyógyászati klinika Pécsen. Tulajdonképpen úgy érzem, nagyon boldog lenne professzor úr, mint ahogy én is az vagyok, hogy bemehetek erre a klinikára, hogy a pécsi egyetem szívűgyógyászati klinikája meghatározó ma a magyar szívűsebészet területén.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, most, Kudász professzorra emlékezve, 1981-es halála után feltehetjük magunknak a kérdést, hogy mi marad meg az ember halála után az utókor számára. *Petőfi* azt írja, hogy csak annyi az élet, mint futó felhő árnya a folyón, mint tükrön a lehelet. Valóban, mi marad meg az emberből? Látszólag semmi. De ez az ellentmondás nagyon látszólagos, és nagyon szomorú lenne, ha így lenne. Nem így van. Tulajdonképpen az a segítség, az a példa, amelyet Kudász professzor is adott másoknak, az a munka, amit a magyar szívsebészet érdekében ki-

fejtett, nem hagyhatja, nem hagyta érintetlenül társadalmunkat. Nemcsak mi, tantványai, tisztelői, hanem az egész Magyar Szívsebészeti Társaság is minden évben megemlékezik róla. A pécsi klinika alapított egy emlékermet, amit most már hosszú évek óta a Magyar Szívsebészeti Társaság minden évben odaítél valakinek, egy jeles képviselőnek, aki emlékező előadást tart nem csak saját munkájáról, hanem Kudász professzoráról. Mutatja az Önök kezdeményezése, hogy itt is emlékeznek, az ő múltjáról és a régi időkben végzett munkájáról. Tehát itt, a Pécsi

Egyetemen sem vész el emléke.

Nagyon köszönöm, hogy emlékezhettem mesteremre és ezzel a virággal szeretnék visszaemlékezni az egyetem megtestesítőjére, létrehozójára, gróf *Klebsberg Kunora* is. Köszönöm!

Dr. Szabó Zoltán
emeritus professor

(Elhangzott a gróf Klebsberg Kuno Alapítvány és a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Kara által szervezett, A pécsi egyetem nagy professzorai (VI.) előadássorozatán, 2002. április 5-én.)

Fotó: ifj. Vadász István

Losonczy István, a filozófus jogtudós

LOSONCZY ISTVÁN† szerencsés és szerencsétlen csillagzat alatt született egyidejűleg.

Szerencsés csillagzat alatt, mert már korán maga mögött tudhatta *alma materének* ösztönzését, hívó szavát, tanárainak számos kimagasló hallgatójának vonzását, egy igényes, sok karú egyetemen pályatársak és példaképek közvetlen társaságát, irodalmi, zenei, képzőművészeti, sőt természettudományoktól a teológiáig, szellettudományoktól a jogig, közgazdasáig, kisebbségkutatásig terjedő erjedés, a folytonos megújulásra s teljesítményre készítetés szerénységre és elszánásra egyszerre ösztönző szellemi-erkölcsi kihívását. Boldog korban látott napvilágot, mert bár felcseperedése éveiben tanúja lehetett háborúba sodródásunknak, az ország megszállása, borsevizálása szégyenének, a baranyai háromszög ügyében is a rózsaszínű republikanizmus fékevesztett gyűlölködését doktrinerizmusba rejtő nemzetarulásnak, majd feldaraboltságunk és nehéz újrakezdésünk után az Amerikából ránszakadt válságnak, végül alig egyetlen évtizeden belül a megismételt újrakezdés felszabadító mámorának – mégis, Pécsre vetve tekintetünket, saját generációnk tapasztalataival összevetve hallatlan energiával pezsgő szellemi burjánzásról s újjáépülésről kell számot adnunk. Hihetjük:

mindennek mélyén hit és akarat munkált, az ember dacolása sorsával, hogy úrrá kerekedjék felette. Hagyomány, erkölcs, transzcendencia háborítatlanul bábáskodhatott, de ugyanezen szellemi újjászületés részeseként volt ott *avantgarde*, alkotó képtel, s az elrugaszkodásban tagadás, az újítás dühének vállalása is. Egyetemi folyóirat, tudós kiadványsorozat hasábjain egyaránt gyökerek keresése, az újrafelfedezés öröme társult a jövő tágranyílt tekintetű fürkészése s benne egy felelős szerep vállalása igényével. Röviden hát, polgárjogot nyert a szellem embere Pécsen† – egyetemen, szeminárium és könyvtár hívős termében, szerkesztőségben s műteremben, templom és színház tágas terében.

Tárgyszerű világunkban egy *curriculum vitae* ma már csakis száraz, pontos adatsorból állhat. Részteljesítmények sorára szabdalt egyedi exhibicionistákként persze magunk is tudjuk: minden cselekvésünkben, ösztönzésünkben múlt és jelen találkozik, s mindebben nevelőink, társaink vívódásai és erőfeszítései, mások életének, vonzalmának, értékeinek, értelemkutatásának, önkifejezési törekvéseinek mintaként megőrzött emléke. Boldog lehet hát az, kit kora emelt, és nem nyomorított.

*

Szerencsés csillagzat vonulhatott az égen LOSONCZY ISTVÁN felett, mikor a gazdasá-

gi válság hatásaiból kilábalás megnyomórító időszakában egyetemvégzésétől alig másfél évre tanársegédi kinevezést nyer, két félévnyi egyetemi továbbképzés résztvevője lesz Bécsben, s noha hivatása egyértelmű választhatóságáig még néhány év miniszteriális feladatvállalása közbeiktatódik, huszonkilenc éves korában mégis habilitál, és kormányzógyűrés avatásától nyolc évre, harminckét évesen rendkívüli tanár, az *Institutum philosophiae iuris* vezetője a M. Kir. Erzsébet Tudományegyetemen. Jogi stúdiumaiban már ekkor két paripát nyergel (ami persze csak nálunk volt feltűnő, ám mindennapos a német nyelvterületen s szerte a nagyvilágban): a jogbölcsezetét, amelyre kinevezték; de a büntetőjogét is, amiből habilitált, s amelynek körében mesterét, a jog filozófiai művelésében is előjáró IRK ALBERTET betegsége idején előadóként helyettesítette.

Ha ad egyik kezével az Úr, tán el is vesz a másikkal. Mert tanári kinevezése első évtizedében le is zárul LOSONCZY ISTVÁN jogbölcselet élete: hazánk másodjára is világháborúba sodródik, szövetségesétől megszállása bábkormány hatalmi tobzódásába torkollik, vesztessként országunk a Vörös Hadsereg hadizsákmánya lesz, s átmeneti látszatdemokráciája hosszú évtizedekre moszkovita sztálinizmussá korcsozol. Mégis, mindebben cserencsés tán,

† Vö. a jelen szerzőtől LOSONCZY életrajzi vázlatát és bibliográfiáját in Losonczy István *Jogfilozófiai előadások vázlatok szerk. Varga Csaba* (Budapest: Szent István Társulat 2002), 13-18. ol. [Jogfilozófiák], valamint in István Losonczy *Abriß einer realistischen recht-philosophischen Systems* hrsg. Csaba Varga (Budapest: Szent István Társulat 2002) [előkészületben] [Philosophiae Iuris].

1 A megelőző kort illető egyfajta kontrasztként lásd a jelen szerzőtől „Somló Bódog esete a pécsi jogakadémiával” *Jogtudományi Közöny* XXXV (1980) 8, 543-546. o.

hogy a szerencsétlenségbe fordulás csilagzatváltása több évet vesz igénybe, s eközben zavartalanul formálódik LOSONCZY életművének megalapozó része (amiről későbbi kutatások akár kideríthetik, hogy második részénél netalán súlyosabbnak is bizonyult).

Költészettől zenéig, irodalomelméletől orvostudományig, kortárs filozófiától nemzeti sorskérdésekig ível érdeklődése. Kapcsolatai szerteágazóak Bécstől Rómáig, s személyes barátságai is a fővároson keresztül Szegedig. Művészek (mint a költő WEÖRES SÁNDOR² vagy később a hegedűs TÁTRAY VILMOS), teológusok (mint a dominikánus természetjogász HORVÁTH SÁNDOR), filozófusok (mint a katolikus kommunistaellenes emigráció egyik legkiválóbbjává emelkedett HANÁK TIBOR), természettudósok (főként a társakról elméleti orvosprofesszorok) társasága, otthonában pedig dolgozószobájának meghitt könyvtári csendje segíti feltöltődését. Szakmájában leginkább a szegedi HORVÁTH BARNÁVAL s tanítványa BIBÓ ISTVÁNNAL való érintkezéséről tudunk. Ilyen sodró környezetben, országos fellendülésben mégis leginkább magányára kell felfigyelnünk, amit persze esetleg pusztán útkeresésének ígérete vagy dacossága, avagy bizonyítási kényszere mutatott ilyenként. Mindenesetre témaválasztása sem a Budapesten regnáló nagyívű MOÓR GYULÁHOZ, sem a BIBÓ, SZABÓ JÓZSEF és VAS TIBOR tanítványokkal szegedi iskolát építő HORVÁTH BARNÁHOZ nem közelítette. A nemtevés kauzalitásában rejtező lételméleti feladványát³ egyfelől, a funkcionális fogalomalkotás lehetőségének újkantianus latolgtatását,⁴ másfelől bizonyosan nem a jogtudományi gondolkodás fősodrából merítette – mégis érezhető töprengése, hogy olyasmire bukkanjon, ami parcialitása ellenére hallatlan, egyedülálló, s aminek örvén nemcsak oroszlátkörmeit élesítheti, de a látszólagos efemériából

ARKHIMÉDESZI sarokpontot kovácsolva a KANT nyomán járó egész európai tudományos megállapodottságot kiforgathatja eddigi valójából. Mindkét művének közös éthosza a hiedelmekkel, problémátlanként fogadott elméleti alapfeltevésekkel leszámolás. Ugyanaz a száraz, de vaslogikájú fogalmi építkezés követel itt érvényesülést, mint amit hideg értelemként már habilitációjakor is szóvá tett IRK,⁵ 1948. évi kéziratosszézésében pedig úgy jelenik meg, hogy számol ugyan értékekkel, de bármiféle transzcendenciára vagy hitből fakadó meggyőződésre hivatkozást kutasít a teoretizálásból. Olybá tetszik, mintha már első írásaiban hozzáfogott volna egy „realista” jogfilozófia alapvonalainak⁶ megírásához. Jogbölcseleti pályafutását mindenesetre rangos nemzetközi fórumon tudományelméleti problémafelvetéssel⁷ kezdi s egy tankönyvvé nem érlelődő – a sors fintora folytán befejezetté sohasem lett – rendszeres előadás könyvméretű vázlatával⁸ fejezi be.

Ígéretes kezdés excentrikus kirándulással, s kényszerű befejezésként egy meggyőzően józan logikával építkező, s bár a két háború közti korban gyökerező,⁹ mégis bárminemű túlzástól hűvösen tartózkodó – „realisztikus” – rendszeresség. A magányosságon túl egyfajta talány is felsejlik itt, hiszen aligha következtethető ki akár e néhány publikáció ívéből, akár ránk maradt összszézésében elvégzett mérték-tartó részszézéséből, hogy milyen irányban s mely részvonatkozásban folytatta volna tanulmányait.

Feltűnő, hogy szakmai kortársaival, elődeivel milyen tartózkodóan bánt: jószerevével mintha nem is léteztek volna. Avagy mintha rendkívüli tudatossággal már első pillanatban tervezni kezdte volna tudós életét, munkásságát, egy lenyűgözőnek remélt pályáiv előrekalkulált elemeiként mindennapjai – amiben minden mozzanat célszerű, mert egy távlati összképben ku-

mulál. Miközben nem kevésbé figyelemreméltó társak (mint az alig néhány évvel fiatalabb BIBÓ) róla írtak, ő ezt nem viszonozta. Mintha helyét közvetlenül egy németajkú Közép-Európa összegyeteremes tudásbirodalmában kereste volna, nem bíbelődve egyéb perifériák nekirugaszkodásával. Mit érzett magában? elkészttséget? vagy éppen úttörésre elszántságot? Nem tudhatjuk; mégis, talán leginkább egy megkészttségből fakadó fundálás szükségének tudatát. Mindenesetre, a később önmagát is páncéljába záró elefántcsonttorony mintha az indulás pillanatától saját műveként emeltetett volna.

Kora filozófiai légköréből adódott természettudományos ihletésű s módszerességű látásmódjának igényessége, nagyjából az alaklélektan filozófiailag és módszertanilag is úttörő térhódításával egyidejűleg a *henid* fogalmi előfeltételeknek biztosított kitüntetett hely,¹⁰ valamint a jogösszetevőinek és hatágyakorlása mechanizmusának az egyes létrétegekkel korrelált levezetése. Oly szikáran egyértelmű ez az antologizálás, hogy már-már banalitás benyomását kelti. Mégis lázadás: szemben a kategoriális gondolkozással, mely fogalmi különeműségeket könnyedén egyenműsítő nyelvi-logikai pozíciókba tud helyezni s ezzel megtéveszteni, LOSONCZY egy mindennapi létevényekből indító, elemi szintről megkísérelt teoretikus rekonstrukció igényét jelzi. Ezért is nyitott ma – s történelmietlensége dacára fontos számunkra – a kérdés: vajon milyen irányba fordult volna jogbölcseletünk, ha LOSONCZY realizmusának megadatik az esély, hogy kiérlelt monografikus megfogalmazásban öltön testet, konfrontálódva – és vitákat kavarrva – a székesfővárosi professzor mellett SCHOLZ KORNÉLTÓL asszisztált, a már említett szegedi iskolát a fiatal, ám ígéretes BOLGÁR VERÁVAL is erősített, valamint kívülálló szerzőktől (így HORVÁTH SÁNDORTÓL vagy HEGEDŰS JÓ-

² Vö. a jelen szerzőtől „Weöres Sándor ifjúkori versei és a szépről írt okfejtése Losonczy István hagyatékában” *Holmi* VII (1995. augusztus) 8, 150-154. o.

³ *A mulasztás I: A mulasztási bűncelekmény okozatossága* (Pécs: Dunántúl Egyetemi Könyvkiadó 1937) 240 o.

⁴ *A funkcionális fogalomalkotás lehetősége a jogtudományban* (Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda 1941) 141 o.

⁵ Id. Vargha László in *Fejezetek a pécsi egyetem történetéből* szerk. Csizmadia Andor (Pécs 1980), 183-185. o.

⁶ *Abriß eines realistischen rechtsphilosophischen Systems* [gépirat] cca. 5 ív (1948) [vö. még a †-jegyzet második tételével].

⁷ „Über die Möglichkeit und den Wissenschaftscharakter der Rechtswissenschaft” *Zeitschrift für öffentliches Recht* XVIII (1937) 2, 145-194. o.

⁸ *Jogfilozófiai előadások vázlata* [könyvomat] (Pécs 1948) 57 + 43 + 81 + 10 o. [vö. még a †-jegyzet első tételével].

⁹ Vö. némely teoretikus, egyben ideologikus hívószó ma értelmezhető elméleti felfejtésére Cserne Péter „Az univerzalizmus partikularitása: Losonczy István »A mulasztási bűncelekmények jogellenességének problémája az univerzalizmus szemzőgéből« című művéről” [eredetileg PPKE JÁK doktori iskolai dolgozat (Budapest 2001)] in *Jura* [előkészületben].

¹⁰ Posztumusz összszézés – a †-jegyzet első tétele – szerint „[A] *henid* tudattartalom – esetünkben: logikai előfeltétel – bár ott lappang értelmünkben, de nem világos, kifejezett módon, tehát nem logikai itélet alakjában.” (60. o.) „[L]ogikai *a priori* elemek [...], amelyek többnyire nélkülözök a [kifejezett] logikai alkatot s nagyon gyakran nem is tudatosak, tehát – OTTO WEININGER kifejezésével élve – »*henid*« állapotú értelmi jelenségek.” (247. ol.)

ZSEFTÖL) is képviselt szakmai gondolattal.

*

Alig negyven éves LOSONCZY ISTVÁN, amikor professzori életében váltásra kényszerül. A nemzeti sorsunkat fél évszázadra balvégzetbe sodró szovjet megszállás kommunista hatalomátvételben, fizikai és intellektuális terrorban kulminál. Az 1919-es LENIN-FIÚKNAK a pécsi egyetemet megszálló utódai tisztogatnak ekkoriban úgy, hogy (mára demokrata világpolgárivá légiessedő) egykori zsoldoslihegésüket tisztességes polgár alig – legfeljebb megfélemlítetten – élhette túl. LOSONCZYVAL együtt örvendhetünk annak, hogy szerencsével járhatott a szerencsétlenségben, s elkerülve az adminisztratív eltávolított MOÓR, BIBÓ és SCHOLZ, az országból menekülésre kényszerített HORVÁTH, HANÁK és BOLGÁR, a bebörtönzött SZABÓ, vagy közvetlen kollégái köréből a deklasszáltak létbizonytalanságába nyomorított CSEKEY ISTVÁN és BÖLÖNYI JÓZSEF alkotmányjogász, WEIS ISTVÁN szociálpolitikus és mások sorsát, néki sikerült egyik lábáról a másikra állva megelőznie kiséprűzését.¹¹

Büntetőjogász lesz hát. Vállalja államvizsgás alaptárgyának oktatási és tankönyvi¹² feladatait, tanszéke s hallgató-sága tudományos irányítását. Szerencsés abban is, hogy régi érdeklődését kutatóként folytatni tudja, hiszen változatlanul a büntetőjog filozófiája körében maradván, most az alanyiság s a tettezh kapcsolódás jobbra tisztán elméleti kérdéseit¹³ tárgyalja. Ettől kezdve kizárólag a büntetőjogászok szakmai közösségébe illeszkedhet bele, amiben korai akadémiai kandidálásával, kari interdiszciplináris tudományos viták kezdeményezésével, diákköri munkára serkentő presztízsével magának és egyetemének is országosan előkelő pozíciókat szerez. Egyidejűleg még e társaságban is mindvégig kívülálló marad, amennyiben megőrzi a voltaképpeninek tekintett büntetőjogtól – a különös bűncselekménytől, vagyis a klasszikus pozitivistikus-dogmatikai elemzésektől – tartózkodó különállását.

*

Emlékezetemben – bár az ifjúkor eszmélődésének sajátos hangsúlyaitól is nyomatókosítottan – egy feltétlen polgár képe él, aki a különcségig óv mindent, ami magánszférája: értékeit, gondolatait, stílusát, ezek magatartásban megnyilatkozását s tárgyasodási formáit. A berendezkedett „ők”-kel szemben mindez a „mi” különállásának félreérthetetlen jelzése – még akkor is, ha általános normaként másoknak mintául nem szolgálhatott. A külvilágot magából kizáró visszavonultsága, elfojtottsága őt ugyan az empatikus közösség melegétől megfosztotta, de egy derékbatört, mégis jövőt ígérő múlt élő szimbólumát testesítette meg a jelen silányságával szemben. Az utókor bilincsektől szabadult bölcsessége mondathatja csupán: kár, hogy a szembenállás tényén túl nem közvetíthetett tanítványok sorát nevelő, valóban emberformáló tartalmat. Kár, hogy otthoni könyvtárszobájában napjait egykor elmélyült munkával töltő fiatal professzorban kialakult érdeklődés, műveltség, olvasottság, elmélyülési készség, elemző tehetőség, szigorúság és kitartás a pálya megtöretését követő három évtized során – a régi-új szakmai kvalitás országosan elismert nagyságán s egyes művein túl – nem hozza létre azt a (feltétlen bizalmat, társadalmi megrendelést s emberi melegséget a háttérben egyként előfeltételező) nagyívű életművet, amiről élete első felében álmodhatott. Szomorú újból rádöbbenünk arra, hogy amiként az ILLYÉSI zsarnokságban¹⁴ sincs, ki ne szem lenne a lánconban, ugyanúgy egy pusztításban sem csak a pusztított pusztul, de az is nyomorodik, akinek sikerül egy hányódó roncs peremén megkapaszkodnia. Az pedig, hogy mibe vonulhat vissza, milyen a csigaháza, mekkora hite van és mibe veti azt, a *bibliai* LÁZÁR módjára miféle küldetéssel és életigenlő erővel – mindez, mint személyességünk visszavonhatatlan, az utókor bölcselkedésétől hitelesen fel nem fejthető magja, csak ritkán tartozik a külvilágra.

Aki hallgatója volt, megtisztelőnek érezhette. Aki szót váltott vele, elvből, komolyságból, következetességből, mélyen-

látásból, rend igényéből kaphatott ízelítőt. Abban, amit a rómaiak *ars*ként mesterségnek s egyben művészetnek tekintettek, tudományt látott. Abban pedig, ami tudomány, csendre, alázatra, gondolkodásra, tanulásra, erőfeszítésre szólított. A legtöbbet s legjobbat közvetítette abból, amire egy professor egyáltalán hivatott lehet. S ezt olyan időben, körülmények közt és ellenére tette, amikor egy meghaladottnak kikiáltott múlt avittságát, már-már lappangó rendszerellenességét bélyegként homlokára sűtve ez volt a leginkább megvetett, beérkezést s evilági sikereket éppen nem ígérő válasz. Generációk számára ezért a mindenek ellenére talpon maradás, megmaradás, mégis múltból mába ívelő folytonosság jelképe lett és maradt. Hőse egyetemének, mely egykor *alma matere* volt.

Ami munkásságát illeti, orvostudományi tanulmányok végzésére harminchat évesen érlelődött elhatározása, már büntetőjogásként a determinizmus és indeterminizmus, illetőleg a bűnoktan kérdéseinek filozófusok, biológusok, fiziológusok társaságában körbejárása, a biológiához és orvostudományhoz töretlenül fűződő¹⁵ s a büntetőjogi okozatosság iránt hatvan évesen újrafogalmazott érdeklődése mégis azt látszik sejtetni, hogy „realizmusa” ontologizálást takart, amelynek keretében gyermekkori vonzalmaktól is erősítetten elsősorban az élettelen és élő természet szétválasztásával, az élön belül pedig a sajátosan emberi felé közelítő létrétegek¹⁶ különválasztásával igyekezett az emberben az önmagának, közösségének s Istenének egyaránt felelős lényt, a bennünk megbúvó szellemi-erkölcsi minőséget specifikálni.

Ha pedig e „realizmust” egyúttal a hagyományos idealizmus és materializmus pozícióinak szintézisben meghaladása kísérleteként értékeljük,¹⁷ úgy láthatjuk: nemcsak korszerű volt, de szándékában ma sem meghaladott. Hiszen kérdésfeltevéseink ma is gyakran változatlanul egykor elfogadott gondolkodási sémák avult előítéletességét tükrözik,¹⁸ társadalmi berendezkedésünk, politikai filozófiánk s jo-

¹¹ Országosan is kevesen menekülhettek ilyen átváltozás árán, mint például a Pázmány Péter Tudományegyetemről ismertem még MÓRA MIHÁLYT, kanonistából eljárásjogásszá váltva.

¹² *Magyar anyagi büntetőjog és Szovjet büntetőjog és eljárás* (Pécs 1951) 268 + 9 o. és 148 o., majd ezek évről évre újjáformált, később társszerzőssé továbbfejlesztett számos változata.

¹³ *A tettesség, ill. A tettesség és részesség a büntetőjog rendszerében* (Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó 1961, ill. 1966) 203, ill. 421 o., valamint „A korlátozott beszámítási képesség néhány kérdése...” in *Jubileumi tanulmányok II* (Pécs 1967), 233-268. o.

¹⁴ Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* (1951).

¹⁵ „A biológia és az orvostudomány fejlődésének hatása a büntetőjogra” *Gazdaság- és Jogtudomány VII* (1973) 1-2, 159-183. o.

¹⁶ A †-jegyetben megjelölt posztumusz munkáiban, mint ismeretes, létrétegekként (1) fizikai, (2) kémiai, (3) biológiai, (4) pszichikai, (5) szociális, (6) kulturális, valamint – elvi lehetőségként – (7) természetfölötti jelenségeket különböztet meg egymástól.

¹⁷ Szotáczy Mihály in *Fejezetek a pécsi egyetem történetéből*, 115. o.

¹⁸ Vö. pl. a jelen szerzőtől *Előadások a jogi gondolkodás paradigmáiról* (Budapest: Osiris 1999) 388 ol [Osiris könyvtár: Jog].

gi igyekezetünk olykor tisztázatlan, előfeltevéseiben bizonyosan elégtelen antropológiai előfeltevésekre épül,¹⁹ s ha épp az emberkép természettudományos és teológiai látásmódjának békítési kísérleteire gondolunk, ma is láthatjuk, hogy olykor még egy kiterjedt életmű lenyűgöző teljesítménye s hitelessége sem tudja feltéle-

nül biztosítani a problémátlanságot.²⁰ Tudva, hogy a korszaka általában is a jogbölcseleti szintéziskísérletek kora volt,²¹ máris láthatjuk, hogy miközben a jogbölcselelő LOSONCZY érdeklődése elvont, természet-tudományos egzakttságot sejtető formákban az elérhető legbiztonságosabb meg-alapozásra vágyott, egyszersmind felcsil-

lantotta egy közvetlenül humánus, értékek felé nyitott teoretikus válasz lehetőségét is.

Varga Csaba

A szerző tudományos tanácsadó (MTA Jogtudományi Intézet) egyetemi tanár; jogbölcseleti intézetvezető (Pázmány Péter Katolikus Egyetem).

¹⁹ Vö. pl. az atomizáló individualizmus tekintetében Robert Nisbet *The Quest for Community* (San Francisco: ICS Press 1990), a liberalizmus s az emberi jogok mozgalmi ideológiája kapcsán pedig Frivaldszky János „Az emberi jogok radikális politikai használatában rejlő veszélyek a jogfilozófia elméleti szemszögéből” [előadás a Faludi Ferenc Akadémia, az OCIPE Magyarország és a Barankovics Akadémia Alapítvány konferenciáján 2002. március 1-én a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Allamtudományi Karán, kézirattal]. Gondolati keretként lásd a jelen szerzőtől „Önmagát felemelő ember? Korunk racionalizmusának dilemmái” in *Sodródó emberiség* Tanulmányok Várkonyi Nándor: Az ötödik ember című művéről, szerk. Mezey Katalin (Budapest: Széphalom Könyvműhely 2000), 61-93. o.

²⁰ Vö. pl. TEILHARD DE CHARDIN esetét.

²¹ Elég itt csupán HORVÁTH BARNA színoptikus látásmódjára, avagy SZABÓ JÓZSEF teoretizálására gondolnunk.

LOSONCZY ISTVÁN professzor (1908 – 1980) a szubjektív emlékezés tükrében

Nagyon köszönöm Elnök Asszonynak, Dékán Úrnak és Varga Csaba professzor úrnak, hogy édesapámat és munkásságát alkalmasnak találták arra, hogy az egyetem híres professzorai között ismertetésre kerüljön. Külön is köszönöm Varga professzor úrnak, hogy bár nem is ismerte őt annyira mélyen és közelről, mint sokan itt a teremben, mégis óriási lelkesedéssel gyűjti elsősorban a szellemi hagyatékát, és vállalta, hogy a mai rendezvényen a munkásságát ismerteti.

Édesapám 1908-ban született Dombóváron. Édesapja egyszerű családból származó tehetséges ember volt. Érettségizett,

később pedig állomásfőnök lett egy nagy forgalmú állomáson, Dombóváron. Itt dolgozott élete jelentős részében, mint a szigoráról és nagy szaktudásáról ismert, híres állomásfőnök. Fiát, édesapámat ugyanilyen nagy szigorral nevelte. Aki a családban a szívet képviselte, az a nagymamám volt. A nagymamám sajnos egészen fiatal kora óta súlyosan tbc-s beteg volt, így nem érthette meg, hogy az édesapámat jogászdoktorrá avassák. Édesapám pályafutását egész életében a kettősség hatotta át: nagyon jó értelemben vett, erőteljes apai szigor és anyai kényeztetés. Ez a kettősség meglátszott rajta egész életében.

Édesapám a csurgói gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait. Ez nagyon jó nevű református reál-gimnázium volt. Az akkori elemi iskola első osztályától kezdve, végig a gimnáziumban is minden vizsgáját kitüntetéssel tette le. Emellett azonban a sport iránt is mindig nagy érdeklődést tanúsított. Ő maga nagyon jó testalkatú, kifejezetten sportos küllemű férfi volt, aki középiskolás korában tornaversenyeken vett részt. Később aztán ezt nem folytatta, de a sport iránti érdeklődése egész életében megmaradt, és mindig igyekezett karban tartani magát. Érettségi után az elé a dilemma elé került, hogy hol folytassa tanulmányait. Szíve szerint orvosnak ment volna. Abban az időben azonban ez nagyon drága volt. Ezért nagyapám azt tanácsolta neki, hogy menjen inkább a jogi karra, mert ahhoz nem kell

olyan sok pénz, és az könnyebben elérhető volt számukra. Így aztán jelentkezett Budapestre, a Pázmány Péter Tudományegyetemre, ahova fel is vették és négy félévet ott le is hallgatott. Az első és a második alapvizsgáját is kitüntetéssel tette le. Ezt én is most tudtam meg: a jogi karon abban az időben több vizsgát tettek le egyszerre, és az bizony elég nagy dolog volt, ha ezt valaki egyhangú kitüntetéssel tudta megcsinálni. A második év után azután jelentkezett Pécsre, mert ez közelebb volt a szüleihez, elsősorban a beteg édesanyjához, akik változatlanul Dombóváron laktak. Harmadik évre aztán Pécsre iratkozott

be, itt tette le, szintén kitüntetéssel a harmadik alapvizsgáját, majd itt fejezte be az egyetemet.

Az egyetem ilyen módon való befejezése alkalmat adott arra, hogy az egyetem akkori rektora kérvényezze, hogy őt „**sub auspiciis gubernatoris**”, azaz „**kormányzógyűrűvel**” avassák jogászdoktorrá. Ez abban az időben nem volt, és manapság sem nagyon gyakori esemény, tehát ez nagyon nagy dolognak számított. Ünneplés keretében zajlott az egész ceremónia a régi, Rákóczi út 80. alatti aulában. Még az utca is tele volt emberekkel, akik között sok vasutas volt, akik nagyapámnak voltak a kollégái. (Azelőtt a vasutasok nagyon összetartottak és büszkék voltak arra, hogy a vasútnál dolgoznak.) Szerették és becsülték a főnököket, örültek a fia sikerének és ezért édesapám avatására is elkísérték nagyapámat. Ezen kívül természetesen a város előkelőségei, a főispán, az alispán, az egyházi vezetők és az egyetem egész vezérkara ott volt ezen az avatáson. Budapestről *Szili Kálmán* államtitkár érkezett, aki hozta a kormányzógyűrűt. Szili Kálmán ezt ünneplés beszéd keretében adta át édesapámnak. A beszéd megjelent az akkori Napló című dunántúli napilapban, az események leírásának egy egész oldalt szentelve, amelyeken részletesen leírták a ceremóniát. Szili Kálmánon kívül beszélt az egyetem rektora és a jogi kar dékánja. Majd természetesen édesapám válaszolt, megköszönte ezt a nagy megtiszteltetést és átvette a gyűrűt. Utána vacsorán látták vendégül őt az előkelőségekkel együtt, majd pedig később Budapesten a kormányzó a családjával együtt külön fogadta és gratulált neki. Ez az esemény úgy gondolom meghatározó volt egész életében. Édesapám kormányzógyűrűs avatásáról szóló oklevele, a gyűrűvel együtt most az egyetemi múzeumban van kiállítva.

Ezen nagy kitüntetés és siker ellenére akkor azonban ún. „ÁDOB”-os világ volt Magyarországon és édesapám egyszerűen nem kapott állást. Elment Dombóvárra ügyvéd-gyakornoknak, majd Budapestre, ahol megtanult gép- és gyorsírní, és ezekből is szerzett bizonyítványt. Azután 1934-től itt Pécsen helyezkedett el, a büntetőjogi illetve jogfilozófiai tanszéken, ami egy tanszék volt annak idején. Ezt *Irk Albert* professzor vezette, akit ő mindig nagy mesterének tartott és nagy szeretettel emlékezett vissza rá egész életében. Itt díjtalan tanársegédi állása volt. Ez volt az oka annak, hogy nem tudott megnősülni égé-

szen 1937-ig. De közben egy évre szóló ösztöndíjat nyert Bécsbe, a gróf *Klebsberg Kuno* által alapított Collegium Hungaricumba. Ez egy másik döntő mozzanat volt az életében. Bécsben nagyon sokat dolgozott, általános jogi kutatásokat folytatott, és jó kapcsolatokat alakított ki *Alfred von Verdross*, *Stephan Veroszta*, illetve az olasz *Giorgio del Vecchio* professzorokkal, akikkel a kapcsolat a későbbiekben is fennmaradt. 1935 és 1937 között fizetést ugyan nem, de más ösztöndíjat is kapott, ez egyszer 400, majd 800 pengő volt egy évben, ami nem volt azért kevés pénz, de ezen túlmenően természetesen a szülei tartották őt el, másképp nem tudott volna megélni.

1937-ben addigi tudományos munkássága alapján kérte magántanári habilitációját. A munkássága ebben az időben már igen figyelemre méltó volt. Ebben az időben, 1937-ben jelent meg egy osztrák folyóiratban egy jelentős műve, illetve a **Mulasztás** című könyve is, amely úgy tudom, hogy ma is nagyra értékelt alkotás. Ezek alapján kérte magántanári kinevezését. Ezt meg kellett védenie, úgy mint korábban a kandidátusi disszertációt vagy most a PhD-t. A címe „**A mulasztási bűncselekmény okozatosságának és büntetőségének összefüggése**”. Az előadás nyilvánosan meg volt hirdetve és az ifjúságot is meghívták rá. Természetesen a tanári kar bírálta el a munkát. Ez a mű olyan volt, hogy nem volt kétséges: megkapja a magántanári kinevezést. Így aztán még ebben az évben, tehát 1937-ben magántanárként nevezték ki. 1937-től visszajárt a Pécsi Egyetemre és rendszeresen tartott előadást a hallgatónak jogbölcseletről és büntetőjogról is. A hallgatók 8 évvel később állították össze és adták ki az előadásait, és ez hosszú ideig alaptankönyvként szolgált.

A következő jelentős fordulat az volt az életében, amikor álláshoz jutott. Ez egyáltalában nem volt egyszerű, annak ellenére, hogy mindenhol ismerték. Akkoriban az elcsatolt részekről Magyarországra áramlott nagyszámú értelmiségi és a világgazdasági válság miatt is egyszerűen nem lehetett állást kapni. Végül is az segített, hogy anyai nagyapámnak volt egy összeköttetése Pesten, aki megfelelő helyen fel tudta hívni a figyelmet arra: itt van egy kormányzógyűrűvel avatott doktor, aki három vagy négy éve nem tud álláshoz jutni. Ekkor kapott a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban 1937-ben először tanügyi segédfogalmazói, majd 38-ban fogalmazói, 39-ben pedig minisztériumi segéd-

titkári állást. Ez az utóbbi, a minisztériumi segédtitkári állás rangos munka volt, ugyanis *Hohman Bálint* törvényelőkészítő bizottságában komolyan használták a szaktudását. Ebben az évben a szüleim össze tudtak házasodni és Budapesten telepedtek le. Édesapám közben természetesen lejárt oktatni a pécsi egyetemre. 1940. október 19-én egyetemi nyilvános rendkívüli tanári kinevezést kapott a jogbölcseleti tanszékre, az országban a legfiatalabbként. Ekkor még csak 32 éves volt. 1940-től 49-ig jogfilozófiát oktatott, jegyzetet írt. Ifjúkori barátságot ápolt *Bibó Istvánnal*. Budai lakásukban, édesanyám elmondása szerint, sok estét vitatkoztak át, vele és az idősebb jogszociológus *Horváth Barnával*.

1941-ben szüleim leköltöztek Budapestről Pécsre. Ebben az évben megszülettem én, majd egy év múlva öcsém, István. Fia születése különösen nagy büszkeséggel töltötte el. Nagy lakásban laktunk, a Mecsek utcában, melyben neki egy elkülönített dolgozószobája volt; oda mi gyerekek nem nagyon mehettünk be, vagy csak előzetes megbeszélés után, mert ott állandóan dolgozott. Vagy bent volt az egyetemen és ott dolgozott. A tudományos munkát minden körülmények között rendkívül komolyan vette, és abban semmi által nem hagyta magát megzavarni.

Már említettem, hogy elsősorban orvos szeretett volna lenni. Amikor idejöttek Pécsre, itt orvoskar is volt. Neki nagyon sok barátja volt az orvoskaron, na meg persze a jogi karon is. Nagy társadalmi életet éltek, az orvoskar és a jogi kar professzorai összejártak. *Méhes Gyula*, *Lajos László*, *Lissák Kálmán*, *Kudász József*, *Vereby Károly* például nagyon jóban voltak vele. Sokat vitatkoztak és beszélgettek a filozófia iránt érdeklődő, nála lényegesen fiatalabb *Grastyán Endrével*, akivel kölcsönösen nagyra becsülték egymást. Jó kapcsolatban volt *Tigyi Józseffel*, *Tigyi Andrással*, a jogi kar több professzorával, pl. *Holub Józseffel* is, aki hosszú ideig rektor is volt, valamint *Rudolf Lóránddal*. *Szentágothai Jánosék*, *Kerpel-Froniusék*, mind összejártak a szüleimmel. Egyrészt édesapámnak is jó érzelme és mély vonzódása volt a természettudományok iránt, hiszen korábban orvos akart lenni, másrészt ez a társaság is inspirálta arra, hogy 1944-ben, már egyetemi tanárként beiratkozzon az orvoskarrá. Ez mindenkiben óriási meglepetést keltett. De őt ez nem izgatotta, beült a padba és 4 félévén át végighallgatta az előadásokat, majd pedig vizsgál-

zott. Vizsgázott élettanból, kémiából, fizikából. Amikor azonban arra került volna a sor, hogy anatómiából szigorlatozzon, akkor megdöbbenve tapasztalta, hogy ez teljesen lehetetlenné vált. Abban az időben már a kommunista rendszerváltás volt soron. Például egy rektori ülés, amely 1947. szeptember 19-én zajlott *Lissák Kálmán* rektor vezetésével, a következő témákkal foglalkozott: 1) A koronás címer használatának eltiltása és a Kossuth címer használatának elrendelése (ez már magában hordozta a fordulat szelét). 2) Az egyetem nevének kérdése (megszűnt az Erzsébet Tudományegyetem név és Pécsi Tudományegyetem lett belőle). 3) Együtt ünnepeljéke az egyetem Pécsre helyezését 25. évfordulóját a szabadságharc 100 éves jubileumával? 4) Egyetemi tanárok lehetnek-e egyetemi hallgatók? – ez a kérdés váltotta ki a legnagyobb vitát, és ez szólt az apukámról. A döntés természetesen nemleges volt. De ez nem a jogi kari vagy az orvoskari professzorokon múlt, mert a dokumentumok szerint ők ezeket az előterjesztéseket sorra leszavazták. Kiderült, hogy ezek központi utasítások voltak, csak a demokrácia látszata miatt küldték ki a kérdéseket a pécsi egyetem három karának megvitatásra. És bár a tanári kar ellenezte a pesti politikai vezetés elképzeléseit, ennek ellenére azokat úgy hajtották végre, ahogy Pesten kigondolták. Tehát édesapám nem tehetett szigorlatot anatómiából, abba kellett hagynia orvosi tanulmányait és természetesen folytatta jogászprofesszori munkáját. Az, hogy orvosi tanulmányait nem fejezhette be, nagyon rosszul érintette őt, amit nagyon sokszor emlegetett.

1946-ban nyilvános rendes egyetemi tanárrá nevezték ki. Amikor Magyarországon a politikai fordulat megtörtént, akkor nagyon nehéz helyzetben találta magát,

mert az újkantianus jogbölcselet, amit ő oktatott addig, nem volt átváltható marxizmus-leninizmusra. De mivel korábban ő büntetőjogot is oktatott, jól jött számára, hogy 1950-ben, *Irk Albert* nyugalomba vonulása után, megürelt büntetőjogi tanszékre tanszékvezetőnek nevezték ki. Ettől kezdve csak büntetőjoggal foglalkozott. Ebben az új helyzetben egyébként hamar feltalálta magát és ő volt szinte az első az egyetemen, aki kandidátus lett. Megírta művét, a **Tanulmány a tettesség jogköriében** címmel és változatlan intenzitással folytatta tudományos tevékenységét, oktatva a hallgatókat.

Emellett felmerül a kérdés, hogy csak a szorosan vett egyetemi dolgaival foglalkozott-e? Nem! Édesapám nagyon sokoldalú ember volt. Amikor idejött Pécsre, akkor elkezdett egy mozgalmat, aminek az volt a célja, hogy az ifjúságot testileg is egyensúlyban tartsa. Vett egy kupát, amit Losonczykupának neveztek el, és versenyt indított a pécsi gimnáziumok között. A PEAC vezetése alatt a pécsi Gépipari, a Pius, a Reálgimnázium és a Ciszterci Gimnázium diákjai versenyeztek minden évben ezért a kupáért 4 sportágban: úszás, labdarúgás, atlétika, kosárlabda. Édesapám mindig részt vett a versenyeken is, kint ült a nézőtéren, a PVSK pályán, izgult, kiabált, biztatta a csapatokat és a végén átadta a kupát. Évekig volt a PEAC tanár-elnöke.

A természetet nagyon szerette. A nagyapám is vadász volt, így sokszor együtt jártak vadászni. A szüleim 1950-ben elváltak. Ez után édesapám elvette *Csécsi Nagy Éva* joghallgatót, aki később megyei tanácsvezető bíró lett és akivel 30 évig élt együtt. A találkozásaink ezután ritkábbak lettek. De azt mondhatom, hogy minden vele együtt töltött idő számunkra, öcsémrel együtt, nagyon nagy élmény volt. Mindig élveztük rendkívül széleskörű tudását és igye-

keztünk minél többet tanulni tőle. Irodalmi és más művészeti kapcsolatai is voltak. Baráti körébe tartozott pl. *Weöres Sándor*, akivel együtt lakott Pécsen a Mór kollégiumban. Egyébként ő maga is írt verseket, *Tass László* néven, néhány verse meg is jelent. A zenét illetően is roppant művelt volt. Ő maga hegedült. Később több zenesz, pl. *Tátrai Vilmos* is a baráti körébe tartozott. Az elsők között vett Pécsen mikrobarázdás lemezjátszót. Lemezei között gyakorlatilag az egész ily módon elérhető zeneirodalom megtalálható volt. Amikor találkoztunk, mindig hallgattunk ezekből egyet-kettőt és ő nagyon értően tudta nekünk elmagyarázni az éppen hallgatott zenét. De pl. a természettudományt illetően, őtől hallottam először, hogy mi az az atommag, elektron, pozitron stb. Az iskolában akkor még ezeket egyáltalán nem tanultuk. Vagy pl. kémiai képleteket rajzoltunk és egyenleteket oldottunk meg együtt. Szóval rengeteg élményt adott a vele való együttlét. És ha nehéz emberi helyzetbe kerültünk, hiszen ilyenbe mindig kerülhet mindenki, akkor annak ellenére, hogy nem éltünk együtt, számíthatunk a segítségére, amit igénybe is vettünk. 1969-ben szívinfarktust kapott, melyben a tanszéke körüli utódlási harcoknak is nagy szerepe volt. 1974-ben méltatlan helyzetbe hozták az egyetemen, ezért úgy döntött, hogy nyugdíjba megy. 1980-ban halt meg, 72 éves korában, a műtőasztalon, perforált vakbélgyulladásban.

Annak ellenére, hogy nem túl sok időt töltöttünk együtt, az ő egész személyisége, munkássága, életműve öcsémnek és nekem egész életünkön át és egész életünkre vonatkozóan meghatározó volt.

Még egyszer köszönöm a lehetőséget, hogy mindezt önöknek elmondhattam!

Dr. Losonczy Hajna
egyetemi tanár